

# Röstånga kyrka

Lunds stift



Kulturhistorisk karakteristik och bedömning

KARL JOHAN KEMBER, 2015-06-26

**jais**  
**arkitekter**  
—

**Svenska kyrkan**   
LUNDS STIFT

# Röstånga kyrka

Kågeröd- Röstånga församling, Rönnebergs kontrakt, Lunds stift  
Röstånga socken, Svalöv Röstånga 17:1, Svalövs kommun, Skåne län, Skåne

## Beskrivning och historik

### Kyrkomiljön

Röstånga ligger i norra delen av Svalövs kommun, vid randen till Söderåsens lövskogsområden, strax norr om mellanbygdens öppnare landskap. I kommunen har ganska få fynd gjorts från förhistorisk tid, men det finns bl.a. belägg för mossboplatser från äldre stenåldern. Under yngre stenåldern börjar landskapet långsamt att öppnas upp genom svedjebruk. Bebyggelselandskapet formas relativt sent, kanske i övergången mellan vikingatid och tidig medeltid, och består till en början av ensam- och dubbelgårdar. När sockenstrukturerna etableras på 1100-talet uppförs en liten men noga bearbetad kyrka för de boende i trakten, kanske under påverkan någon lokal storman eller det närbelägna Herrevadskloster. Namnet Röstånga kan ha funnits redan vid denna tid, men det tidigaste belägget för bynamnet är från 1472, då stavat "Reffstangh". Förleden kan syfta på en räv, och efterleden på "tång", en framskjutande terrängkil där de äldsta gårdarna en gång radade upp sig.

Genom sitt läge där flera landsvägar möttes, blev Röstånga redan under 1600-talet en viktig ort med handelsföretag och gästgivaregård. Denna förstördes vid en brand 1908 och återuppbyggdes 1910 i nationalromantisk stil. Vid enskiftet på 1830-talet var Röstånga en väletablerad by med 10 gårdar, kyrka, smedjor, brygghus och kvarnar. Kyrkan ligger inom fornlämning Röstånga 72:1, som utgörs av den gamla bytomten enligt Ss akt 6 från 1806. När järnvägen Klippan- Röstånga invigdes 1892 började bondbyn alltmer omvandlas till ett stationssamhälle. Skola, bank, post och mejeri tillkom, och fler människor kom till Gästis och de natursköna omgivningarna för att turista. Ortens snabba tillväxt har klingat av under 1900-talet, bl.a. eftersom järnvägen lades ner 1961 då bilismen gjorde den olönsam.

Området kring kyrkan är kuperat med marken kraftigt sluttande ner mot en liten bäck, Lilla Bäljaneå, som ringlar sig genom trädningen söder om byggnaden. Vid ån ligger några äldre gårdar och byns äldsta skola från 1839, ett rött trähus med halmtak som numera är skolmuseum. Direkt väster om kyrkan ligger den gamla skolan från 1846, uppförd i mönstermurat tegel, som idag används som vävstuga och möteslokal. Dagens skolverksamhet hålls i skolan från 1905 och Midgårdsskolan från 1997, som

ligger grannar med den gamla skolan. Norr om kyrkan ligger förskolan Björkhäll, och längs byvägen ner mot centrum en blandad bebyggelse med såväl mer representativa tegelhus från tiden runt förra sekelskiftet som enklare hus med faluröd träpanel. Öster om kyrkan, på andra sidan riksväg 13 som bildar en barriär rakt genom byn, ligger församlingshemmet och den Nya kyrkogården från slutet av 1800-talet.

Röstånga kyrka ligger inom riksintresse för naturvården Söderåsen med vattendrag och vulkanberget Jällabjär, liksom inom reservatet för Europabanan. Den är ett förslag till framtida järnväg för höghastighetståg.

## Kyrkobyggnaden

Röstånga kyrka byggdes under 1100-talet eller början av 1200-talet. Den utformades som en tidstypisk, romansk absidkyrka med ett rektangulärt långhus och ett smalare kor. Murarna gjordes av sandsten och stendetaljerna, såsom hörnstenskvadrar och de båda portalernas omfattningar, bearbetades noggrant. Den södra portalen, som traditionellt var avsedd för männen, fick en speciellt rik utformning.

Under 1300-talet byggdes ett vapenhus framför den södra portalen, som gjordes om till invändig entré mot långhuset.

I kyrkans räkenskapsbok från 1662, som är den äldst bevarade källan om kyrkan, är den beskriven som utan torn och med vapenhus i söder. Murarna är av sten och kalk, långhustaken täckta med bly- och spån och vapenhuset av taktegel. I fasaderna finns sju fönster, 3 stycken mindre och 4 stycken större.

Det nedgångna vapenhuset rivs 1715 och ersätts av ett nytt i ektimmer. 1756 ersätts det gamla plana innertaket i kyrkan med ett nytt och 1757 repareras långhusets blytak. 1759 görs taket på norra sidan av kyrkan om med ny stomme, underlagspanel och blytäckning, och 1767 görs motsvarande arbeten mot söder. Vapenhusets- och absidens spåntak läggs om vid flera tillfällen. 1768 görs en interiör iståndsättning där kyrkorummet dekormålas och flera av inventarierna renoveras.

Efter att långhusets västra gavel rasat vid en storm 1813 beslutar man att ersätta kyrkogårdens klockstapel med en tornliknande utbyggnad i väst. Den görs i samma bredd och höjd som långhuset, täcks med takspån och förses med en klockstol av trä.

Röstånga kyrka blev, liksom åtskilliga sockenkyrkor i Nordvästra Skåne under 1800-talet, snart för trång för att ta emot den växande befolkningen. Man försökte i det längsta hålla kyrkan i stånd, men när den enligt kyrkoherden riskerade att rasa,

beslutade man 1838 om en reovering och tillbyggnad. 1839 rivs koret och absiden och kyrkan får en rakt avslutad östförlängning. Nya rundbågiga ekfönster sätts in och taklaget förnyas och spåntäcks. Sydportalen sätts igen medan det gamla tegelgolvet återanvänds. 1851 repareras golv och inredning, och 1872 byggs en orgelläktare med utvändig entré från tornet. 1892-1898 görs en ny omstaltning; träfönstren ersätts med järnbågar, ett trävalv byggs över långhuset, kyrkorummet vittas och nya bänkar sätts in. Läktaringången byts mot en invändig trappa och spåntaken ersätts av plåttäckning.

1939 görs en meterhög påbyggnad av tornet efter arkitekt Helge Barkenius handlingar. Påbyggnaden förses med ljudluckor av trä och ett yttertak av falsat Veberödstege. 1955-57 restaureras kyrkan under arkitekt Torsten Leon Nilssons ledning. Han står för handlingarna till den interiöra reoveringen, medan byggmästare Mårtensson tar fram ritningarna till de exteriöra arbetena. Plåttaket på långhus och torn rivs och ersätts av tegel på befintlig underlagstäckning. Tornporten byts ut, och järnfönstren ersätts av träbågar med 1838 års fönster som förlaga. Vapenhuset i tornet förstoras, får ett tegelgolv och avbalkas mot långhuset. Orgelläktaren reoveras och får ny barriär, nya bänkar sätts in och altare och predikstol restaureras i sina ursprungliga färger. 1972 byggs en sakristia till i söder på platsen för det södra vapenhuset. I samband med grundarbetena görs en arkeologisk undersökning, och man hittar flera senmedeltida gravar från en gammal gravkammare. Sakristians väggar byggs av lättbetong och taket täcks med falstege. Den gamla sydportalen rekonstrueras och blir på nytt dörr mellan sakristia och långhus. Under sakristian byggs en teknikkällare.

2005 görs en den senaste utvändiga reoveringen efter handlingar från Ramböll. Fasaderna putsas med hydrauliskt kalkbruk och avfärgas med kalk. Hårdare putsytter med många cementlagningar bl.a. tornfasaderna grundas med hydraulit innan kalkning. Taket underhålls och utvändiga snickerier ommålas.

### *Exteriör*

Kyrkobyggnaden består av ett långhus med rakt avslutat kor, ett lågt västtorn i liv med långhuset och en utbyggnad i söder för sakristia. Långhusets murverk är i sina ursprungliga delar uppbyggt som skalmurar av sandsten med fyllning av stensskärv och murbruk. Grundläggningen består av mindre stenar i jord. Rester av de östra hörnkedjorna kan anas både ut- och invändigt i gränsen mot östförlängningen av långhuset. Gränsen för den ursprungliga kyrkans västhörn är inte markerad i fasad, men låg troligen ca 1 m väster om portalerna, eftersom man där noterat en skarv i sockeln. De romanska dagermurarna står på en skråkantad sandstenssockel, vars yttre vid något tillfälle har klätts med tegel. Östförlängningen är konstruerad på liknande sätt som de medeltida murarna, men med inblandat tegel, gråsten, kvartsit och sekundäranvänd sandsten. Östförlängningens grundläggning är okänd. Tornets [1]

äldsta murar är byggda som skalmurar av tuktad sandsten, som lär komma från den då raserade västmuren, ställda på en grund av kvartsitstenar. Den yngre förhöjningen är murad i tegel, fränsett östväggen som är en putsad träkonstruktion. Sakristian [1] är byggd av lättbetongblock ställda på en betongsula. Sockeln är putsad och gråfärgad, dagermurarna spritputsade och kalkavfärgade. De senaste putslagningarna är gjorda med hydraulisk kalk på det cementhaltiga bruket.

Kyrkan har tre entréer, huvudentrén genom tornet i väster och sekundära ingångar genom sakristian och koret. Tornportalen består av en raktäckt muröppning med en ramverksdörr utvändigt klädd med lackad panel. Sakristians dörr ser ut på samma sätt, medan korets dörr är utvändigt klädd med grågrönmålad pärlspont i fiskbensmönster. I norrfasaden syns spår av den ursprungliga nordportalen i form av sandstenskvadrar [2]. Långhusets, korets och tornets fönsteröppningar är rundbågiga, enkelsprångiga och slätputsade. Fönsterbågarna är av grågrönmålat trä med fem spröjsade tvåglas lufter, de undre rektangulära och den översta halvcirkulär. Solbänkarna är avtäckta med gråmålade betongplattor, medan de invändiga fönsterbänkarna består av kalkstensskivor. Ovanför torn- och korportarna finns överljus med likartad utformning. Sakristians fönster är rakslutna och består av två lufter kopplade träbågar. I tornet finns rektangulära ljudöppningar i söder, väster och norr försedda med träluckor, utvändigt klädda med grågrönmålad pärlspont. Framför luckorna i mitten av varje öppning står en kolonnett av gjuten betong.



[1]: Tornet och sakristian från sydväst



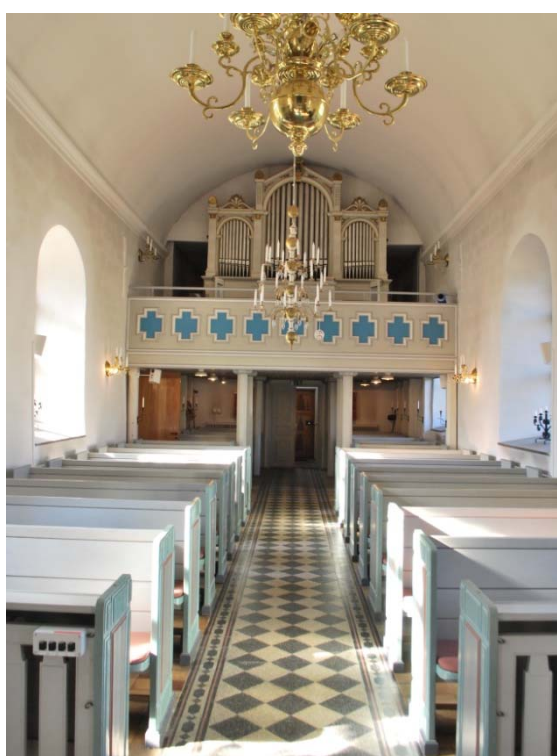
[2]: Gamla nordportalens omfattning

Samtliga tak är sadeltak täckta med enkupigt falstaktegel. Tornets och långhusets pannor kommer från Minnesberg, de yngre pannorna över sakristian från Veberöd. Avvattningen är av brunmålad plåt. Långhusets takfot är inklädd med svartmålade bräder, medan tornets takfotsgesims är av vitputsat tegel i tre utkragande skift.



## *Interiör*

Vapenhuset är inrymt i västra delen av tornets bottenvåning och avbalkat från långhuset med en skiljevägg. I denna sitter en gråmålad pardörr med blad uppbyggda av ramverk och speglar. Utrymmet har tegelgolv, vitmålade väggar och panelat undertak, som är en del av orgelläktarens undersida. I södra delen finns en trappa till läktaren bakom en skivtäckt, gråmålad dörr. Från vapenhuset kommer man in under orgelläktaren [3], som bärs upp av vitmålade, avfasade träpelare i fyra rader. Läktarens golv är av mörkfernissade bräder, medan dess undersida är täckt med ljuslaserad brädpanel som en fortsättning på vapenhusets innertak. Räckesbarriären mot långhuset är tät, gråmålad och dekorerad med blåa speglar formade som grekiska kors.



[3]: Långhuset mot orgelläktaren



[4]: Den rekonstruerade sydportalen från sakristian

Långhusets gångar är täckta med viktoriaplattor, lagda i ett schackrutigt mönster med geometriska kantbårder, medan de öppna bänkarna står på ett golv av fyrkantiga, gula klinkerplattor. Vid södra sidan finns ett uppehåll i bänkraderna för en tvärgång, som leder till sakristian. Långhusets väggar och innertak, ett stickbågigt tunnvalv i trä, är putsade och vitmålade. Övergången mellan vägg och tak markeras av en putsad gesims med hålkäl och rundstavsprofil. I taket hänger två flerarmade ljuskronor av mässing.

Ingången till sakristian från långhuset utgörs av den romanska, delvis rekonstruerade sydportalen [4]. I öppningen sitter en dörr klädd med lackad ekpanel. På den norra sidan av muren syns endast några kvaderstenar i omfattningens övre del, medan den södra sidan av portalen är helt frilagd. Den är uppbyggd av huggen sandsten med en

omfattning i ett språng kring en rundbågig öppning. Den profilerade omfattningen av huggna kvadrar består av en kraftig arkivolt, vars vederlag vilar på halvkolonner med tärningskapitäl. Ett steg av sandsten leder ner till sakristian, som har golv av kalksten, putsade, vita väggar och omålat panelat undertak. Mot långhuset är den romanska sandstenssockeln synlig utan exteriörens tegelskoning. I södra väggen finns en rundbågig altarnisch, och väster därom en klarlackad furudörr till sakristians förstuga. Därifrån nås toalett och via en gjuten spindeltrappa teknikkällaren.

Koret [5] är utformat som en integrerad del av kyrkorummet, avskilt från långhuset endast genom ett trappsteg i tegel. Golvet är täckt med tegel lagt på flatan. På korets södra sida finns predikstolen, medan dopfunt och piano står längs norra ytterväggen. I korets centrum finns altaret med altaruppsats och en altarring framför, förhöjd ett steg från korgolvet. Altarrundens golv är beklätt med heltäckningsmatta.



[5]: Långhuset mot koret

Klockvåningen, som nås via en trätrappa på orgelläktaren, har brädgolv, panelat undertak och putsade och kalkade väggar. Den östra gaveln är öppen mot långhusvinden. Gavelspetsen, som vetter mot det fria, är uppbyggd som ett utvändigt putsat träramverk. Klockstolen är ett stolpverk av ek med tre klockbockar av till stora delar sekundäranvänt virke. Tornets taklag består av sparrar, hanband och snedsträvor, som vilar på remstycken lagda på murarna. Den östra takstolen utgör stomme till den östra gaveln, och består av sparrar fogade till en bindbjälke samt fyra horisontella bjälkar dit

brädväggen är spikad. De norra- och södra fasaderna stagas av två dragbjälkar. Långhusets takstolar består av sparrar, hanband och snedsträvor mellan stödben och hanband. Sakristians taklag är uppbyggt av takstolar med kryssade snedsträvor mellan sparrarna. Alla taklag är av furu och har underlagstäckning av papp och råspont.

## Inredning och inventarier

*Altaret*, ålder okänt, är en brädkonstruktion klädd med plywoodskivor.

*Altaruppsatsen* av ek och furu är från 1838, då utförd som en s.k. altarpredikstol som hängde över altaret. Predikstolen flyttades ner 1893 och byggdes om till nuvarande utseende (se nedan), och i dess ställe tillkom 1898 en altartavla målad av H. Lindqvist. Den föreställer Kristus, gestaltad med gloria, röd mantel och vit särk, i Getsemane. Tavlan flankeras av två korintiska kolonner som bär upp altaruppsatsens överdel; ett rundbågigt bildfält med en förgylld sol, omgiven av en valvbåge med gulddetaljer.

*Altarringen*, troligen från 1838, består av ett räcke med figursågade balustrar mellan en överliggare och ett knäfall, båda klädda med gråblå sammet.

*Dopfunten* av sandsten [6] är romansk, huggen av en okänd mästare. Funten har en rund, platt fot, ett cylindriskt, brett skaft och en kittelformad cuppa med repstav.

*Predikstolen* i polykromt trä [7] är i sina äldsta delar från 1838. Korgen ingick fram till 1893 i en altarpredikstol, då den byggdes om och sattes på dagens plats. Den avfasade träpelaren med granitsockel tillkom då, medan den omålade ektrappan tillfördes 1956. Korgen är halvcirkelformad med raka sidostycken och en tät, gråmålad barriär. De utskjutande nedre- och övre listverken är dekorerade med tandsnitts- och meanderbårdar. På barriären finns i guld målat en duva och en kalk omgiven av en törnekrona.

*Bänkinredningen* från 1956 består av öppna bänkar med rektangulära, grågröna gavlar med grå och röda mittspeglar. Gavlarna är rektangulära med speglar. Bänkarna är försedda med psalmbokshylla, fotstöd och klädkrokar i mässing. Därtill finns ett par bänkar från 1893 års inredning bevarade i kyrkan.

*Orgeln* är byggd på 1870-talet av E A Setterquist & Son i Örebro, och omgjord 1943 av Mårtenssons orgelfabrik i Lund. Delar av pipmaterialet kan vara ursprungligt. Den har 13 stämmor fördelade på två manualer och pedal. *Orgelfasaden* är från 1881 efter Emil Viktor Langlets ritningar. Den har tre partier med synliga pipor inom rundbågar, åtskilda med pilastrar. Det mittersta, förhöjda partiet pryds av en harpa och akroterier. *Storklockan* av malm är gjuten 1750 av Andreas Wetterholz i Malmö. Manteln är deko-



rerad med akantus, palmetter och textinskriftioner flankerade av apostlarna Petrus och Johannes. *Lillklockan* av malm från 1778, omgjuten av Andreas änka Maria och deras son Jonas, är dekorerad av en bård med rankverk och palmetter, texter och bilder av evangelisterna, änglar och kronor.

## Kyrkogården

Den äldst bevarade kartan, där Röstånga kyrka finns redovisad, är en ägobeskrivning från 1808. Kyrkan ligger centralt i byn, vars gårdar är samlade söder om åsryggen. Kyrkan ligger något förskjuten mot det sydvästra hörnet på kyrkogården. Kring kyrkogården löper en kallmurad stenmur, vars södra, västra och östra partier ännu är bevarade. Stengårdsgården, då försedd med två stigluckor och en port, finns omnämnd redan i räkenskapsboken från 1662. Fotografier från 1800-talets slut visar en för tiden typisk anläggning med grusgångar, häckar av buxbom och staket- och stenomgärdade gravplatser. 1930 görs landsvägen om, och den norra sidan av muren ommuras efter arkitekt Nils Blancks instruktioner. Det nordöstra hörnet skärs av och anslutande mur införlivas i vägbanan. Samtidigt tillkommer det nuvarande grindpartiet. Åtgärder som genomförts på den gamla kyrkogården sedan dess omfattar anläggandet av en urngravplats i mitten på 1960-talet, och 1988 en minneslund i anslutning till denna.

I samband med samhällets expansion kring förra sekelskiftet diskuteras frågan om en utbyggnad av kyrkogården. Man väljer att etablera en fristående begravningsplats strax öster om den gamla, se nedan under "Nya kyrkogården". Den invigs 1893 och utvidgas söderut 1929. Samtliga kvarter planläggs med gravplatser inramade av sten och singel. I samband med expansionen byggs ett gravkapell. Endast det sydöstra hörnet regleras, men 1966 tas även det sydvästra i bruk för gravar. 1980 omvandlas några kvarter i det nordöstra hörnet till urngravplats. 1992 uppförs en klockstapel.

### *Gamla kyrkogården*

Den gamla kyrkogården omges i alla väderstreck av en kallmurad, delvis sedumtäckt gråstensmur. På södra sidan av muren förvaras några stenar av huggen sandsten från den romanska kyrkan. I muren finns två öppningar, dels kyrkogårdens huvudentré i norr, dels en mindre mot redskapsboden och bäcken i söder. Grindpartiet i norr består av en pargrind i svartmålat järn mellan kvadratiska, kallmurade grindstolpar.

Hela kyrkogården är bevuxen med gräs frånsett de grusgångar som löper runt kyrkan och mellan gravarna. Den breda entrégången från vägen till tornet är asfalterad. På norra sidan finns endast en gravvård bevarad. De södra och östra kvarteren har fler välbevarade gravplatser, ett antal av dem inramade av sten och/eller järnstaket. Kvarterstrukturerna är i stora drag upplösta. Majoriteten gravplatser är gräsbevuxna

och saknar synliga avgränsningar och ofta även plantering. Bland vårdarna dominerar höga, strama granitstenar, som blev vanliga kring förra sekelskiftet. Släkten Hallenborgs familjegravplats [8], är speciellt enhetlig med obeliskliknande vårdar med brutna toppar resta mot en rygghäck av tujor. Flertalet titlar är knutna till jordbruket och de administrativa yrken som kan kopplas till Röstångas framväxt som stationssamhälle.



[8]: Hallenborgs familjegrav



[9]: Urnlund och omgivning

Urnlunden [9] är utformad med gravvårdarna placerade längs ett antal regelbundna halvcirklar. Gravvårdarna är generellt låga med låg växtlighet, ofta städsegröna växter. Den lilla minneslunden består av en mandelformad vattenspegel med en minnessten i dess mitt. Längs kanten står enkla ljus- och blomsterhållare.

Kring och på kyrkogården finns en varierad växtlighet med både träd och blommor. Den norra sidan är öppen utan större träd eller buskar, frånsett två höga tujor vid grinden. I väster finns en mängd olika buskar, bl.a. den relativt ovanliga pimpernöten, längs muren mot skoltomten med sina fruktträd. Utanför muren i söder och öster leder en sluttning [9] rikt bevuxen med lövträd, både ask, alm, lönn, björk och kastanj, kraftigt ner mot Lilla Bäljaneå. I östra delen finns en stor blodbok, och längs den östra muren några askar som är rester från en äldre trädrad eller ev. en tidigare trädkrans.

#### *Nya kyrkogården (Kapellkyrkogården)*

Den nya kyrkogården omges av bok- och hagtornshäckar i väst, öst och norr. Mot söder finns en låg naturstensmur med ett svartmålat pargrindparti [10]. I norr finns en mindre entré som vetter mot den omgivande dungen och komposten. Kyrkogården gränsar i väster till församlingshemmet i korsvirke och tegel, som byggts till i perioder. I sydvästra hörnet står en klockstapel, byggd av trätjärat ekvirke från kyrkans skog.

Kyrkogården är strukturerad kring en grustäckt mittgång i nord-sydlig riktning, från vilken kvarterens gångar går ut i vinkel. Mitt på kyrkogården vidgar sig mittgången till en förplats framför ett begravningskapell. Bland de äldsta kvarteren i norr framträder de västra som mest intakta med stenkantade grusgravar, medan den östra sidan

till stora delar har gräsbesåtts och omvandlats till en urngravplats. Urngravarna står samlade längs böljande rygghäckar, vars svepande former bryter mot de rätlinjiga kvarteren söder därom. Vårdarna i dessa kvarter har kvar sin inramning av sten och singel, dock inte helt konsekvent, och är ställda mot raka rygghäckar av avenbok. Gravplatserna i det sydvästra hörnet av kyrkogården ligger i räta kvarter med glesa gångar och låga rabatter kring vårdarna. Gravstenarnas utformning varierar med kyrkogårdens delar, från de höga och strama eller mer nationalromantiska vårdarna i svart granit i norr, till de lägre, polerade och fabriksstillverkade röda granitvårdarna i söder. Bland vårdarnas titlar dominerar lantbrukare och hantverkare. Jämfört med den gamla kyrkogårdens vårdar från ungefär samma tid, finns fler kvinnotitlar och en lägre frekvens av statusfyllda administrativa yrken. En grav med mer ovanlig utformning är konstnären Per Gummesons, 1858-1928 [11]. Han fångade under sin tid i Röstånga traktens landskap i lugna och oförställda målningar. Gummesons sten är placerad vid foten av en högre kastanj och vänder sig, till skillnad från den allmänna ordningen, mot kyrkogårdens mittgång.

Vegetationen domineras av stora, grästäckta ytor och rygghäckarna, fränsett ett antal träd spridda över kyrkogården. Längs den västra och södra kanten av kyrkogården finns rader av lindar, och längs huvudgången i nordsydlig riktning kraftigt beskurna pelaralmar. På de enskilda gravplatserna finns en stor spännvidd av växter med olika typer av blommor och städsegröna växter.



[10]: Nya kyrkogården mot norr



[9]: Gummessons grav, vy mot söder

### *Byggnader på kyrkogårdarna*

På gamla kyrkogården finns en redskapsbod med väggar av svartmålad träpanel och tak av rött falstaktegel. På nya kyrkogården finns en redskapsbod/personalbyggnad med likartat utförande från omkring 1950, liksom ett begravningskapell. Det ritades 1928 av arkitekten M. Eriksson från Svalöv. Kapellet består av ett långhus och ett lägre vapenhus, båda putsade i vitt och med tak av rött tegel. Längst fram i långhuset finns en putsad korrundel, formad som en halvcirkel inom planens rektangel. I det östra bänkkvarteret finns integrerat en liten orgel av tyska fabrikkatet Ahlborn.

# Kulturhistorisk karaktärisering för Röstånga kyrkoanläggning

Röstånga kyrka ligger i södra delen av byn, på den lummiga höjden ovanför ån som slingrar genom samhället. Utsikten mot söder är vacker med generösa utblickar ner över det omgivande odlingslandskapet. Kyrkan ingår i en ålderdomlig miljö med ett antal äldre gårdar och det äldsta skolhuset söder om kyrkogården, och väster därom skolhus från ytterligare tre generationer. Den äldsta skolan används numer som skolmuseum medan de nyare byggnaderna ännu är i bruk för utbildningsverksamhet. Till den välbevarade kulturmiljön bör även räknas församlingshemmet vid den nya kyrkogården, även om det är avskuret från kyrkan p.g.a. den tungt trafikerade rikväg 13. Att röra sig mellan kyrkogårdarna är svårt och trafikfarligt.

Den gamla kyrkogården omges av en traditionell kallmur, vars utbredning har mycket lång kontinuitet. Det norra partiet ommurades 1930 och ingår numer delvis i vägens grundläggning. Eftersom den nya kyrkogården etablerades öster om den gamla, har den senare behållit en småskalig och ålderdomlig karaktär, som troligen i stora drag återspeglar den medeltida kyrkogårdens form. Man kan ännu ana idealen som växte fram från 1800-talets mitt med strikta kvartersindelningar, gravomgårdningar och individualiserade gravstenar, även om de då tydliga strukturerna med åren har blivit alltmer upplösta. När den nya kyrkogården invigdes, minskade successivt bruket av den gamla, vilket märks idag i form av lediga gravplatser och ett mer rationellt utseende. De flesta ytor är gräsbesådda, och eftersom ett logiskt gångsystem saknas, är det svårt att avläsa kvarterens avgränsning. Anläggandet av urn- och minneslundar har gett gamla kyrkogården förnyad aktivitet och skapat nya värden i miljön.

Den nya kyrkogården karakteriseras av olika tidsskikt. På den ursprungliga delen från 1893 är de nordvästra kvarteren bäst bevarade med tidstypiskt inramade gravplatser, grusade gångar och varierade gravvårdar. Omdanandet av den nordöstra delen till urngravplats 1980 har lämnat flera ytor tomma och grästäckta. Urnlundens fria utseende med böljande rygghäckar bryter därtill mot de sydvästra delarnas strama struktur från 1929 med rätvinkliga kvarter, rygghäckar och stenramar kring vårdarna. Tyvärr faller kvarteret närmst vägen ur mönstret, då dess tänkta grusgång gräsbesåts och vårdarna saknar rygghäck. Den nya kyrkogården har som helhet en ganska öppen karaktär med ett fåtal stora träd, som är viktiga för miljön. Dit räknas trädkransen runt kyrkogården samt almarna kring mittgången, som bildar en ryggrad genom anläggningen.

Kyrkobyggnaden är intressant både som representant för den romanska sockenkyrkan, och för dess olika ombyggnadsskeden. I kyrkans mittparti finns kvar medeltida murar,

vars detaljeringsgrad och ovanligt solida uppbyggnad helt i kvaderhuggen sandsten indikerar att kyrkan kan ha uppförts under påverkan av någon ekonomisk maktfaktor. Höga värden finns i spåren av de ursprungliga hörnkedjorna och de båda portalerna, där den södra är rekonstruerad och helt framtagen. Den östra delen av kyrkan, liksom tornets nedre del, båda byggda i liv med långhuset, kommer från 1800-talets utbyggnadsfaser. Till skillnad från de många skånska kyrkor som kompletterades med korsarmar under samma tid, valde man i Röstånga alltså att förlänga långhuset österut, en lösning som annars var vanlig främst i nordvästra Götaland. Tornet från samma tid ansluter med sin påbyggnad från 1913 till den skånska traditionen med mycket låga torn i förhållande till långhuset. Dess gestaltning med sadeltak och kolonetter i ljudöppningarna anknyter, liksom sakristian från 1970-talet byggd på platsen för det rivna vapenhuset från 1300-talet, på ett naturligt sätt till kyrkans medeltida uttryck.

Interiören präglas av ombyggnaden från 1892-98, då hela kyrkorummet vittades. Långhuset med integrerat kor är smalt, högt och luftigt, täckt av ett putsat trätunnvalv. Sådana var vanliga under nyklassicismen och 1800-talets första hälft, men blev mycket sällsynta vid sekelskiftet sedan de fördömts av det då nygotiskt inriktade Överintendentsämbetet. Det finns inga belägg för att kyrkan någon gång varit försedd med murade valv, likt nio av tio skånska medeltidskyrkor. Valvslagningsfrekvensen var visserligen lägre i norra Skåne vid denna tid, och att kyrkan enligt räkenskapsboken verkar haft kvar de romanska fönstren på 1600-talet, tyder på att valv saknats, men det bör ändå inte uteslutas att det funnits vid något tillfälle. Gångarnas viktoriaplattor och bänkkvarterens klinker är typiska tidsmarkörer från 1800-talets sista decennier. Typiska för 1800-talet är även fönstren från 1955-57, byggda med 1838 års fönster som förlaga. De bär tonade kulturglas, som ger interiören ett mjukt och gultonat skimmer.

Kyrkans inredning är till största delen från 1800-talet. Predikstolen och altaruppsatsen från 1838 ingick fram tills ombyggnaden 1892-98 i en altarpredikstol i empiristil. Vid detta tillfälle tillkom altartavlan, och predikstolen fick dagens placering. Altarpredikstolar är typiska för trakten; i bl.a. Röstånga, Färingtofta, Hallaröd och Norra Rörum byggdes altarpredikstolar under 1800-talets början utifrån det mönsterbildande exemplaret i Riseberga. Tyvärr finns i Röstånga bara kvar korgen från den ursprungliga altarpredikstolen, vilket begränsar det kulturhistoriska värdet. Även orgelfasaden är från 1800-talet, utformad av Erik Langlet, som är mest känd för sina centralkyrkor. Orgeln och orgelläktaren bildar en fin pendang till altaruppsatsen och altarringen i samstämmig färgsättning, trots att läktarbarriären bytts ut på 1950-talet mot en tät, som sämre harmonierar med altarrundens. Bland kyrkans övriga föremål märks den oregelbundet huggna dopfunten. Den är av begränsat konstnärligt värde, men har stor betydelse som kyrkans enda bevarade medeltida inventarium. Till sist kan nämnas klockorna från 1700-talet, då omgjutna av den välkända gjutarfamiljen Wetterholtz.



## Rekommendationer

- På både gamla- och nya kyrkogården bör de kvarvarande strukturerna värnas, d.v.s. gångar, gravplatsinramningar och rygghäckar bör generellt behållas. För borttagna gravvårdar bör ett lapidarium ordnas. De grästäckta ytorna i nordöstra delen av nya kyrkogården, mellan 1800-talsvårdarna och urngravarna, bör planeras så att mötet mellan gammalt och nytt hanteras på bättre sätt.
- Det romanska, ovanligt solida murverket utgör den viktigaste delen av kyrkans byggnadshistoriska värde, och bör därför behandlas med varsamhet.
- Kyrkans interiör präglas av 1800-talets ombyggnader. Speciellt viktiga för kyrkorummets karaktär är de varierade golven, orgelfasaden, altaruppsatsen och predikstolen, som alla bör vårdas varsamt.
- Kyrkan rekommenderas installera brand- och inbrottslarm som förebyggande åtgärd för skydd av kulturvärden.

## Skydd m.m.

Kyrkan och kyrkogården skyddas som kyrkligt kulturminne enligt 4 kap. kulturmiljölagen. Den gamla kyrkogården och kyrkan ligger inom registrerad fornlämning Röstånga 72:1. Den utgör Röstånga bytomt enligt Ss akt 6 från 1806 och skyddas enligt 2 kap. kulturmiljölagen. Kyrkan ligger inom riksintresse för naturvården Söderåsen med vattendrag och Jällabjär, liksom inom reservatet för Europabanan.

## Källor och litteratur

*Röstånga kyrkogård- dokumentation och åtgärdsförslag*, Åsa Jakobsson, Cissela Olsson och Cecilia Pantzar, Regionmuseet 2005.

*Skåne, Landskapets kyrkor*, red. Markus Dahlberg, Riksantikvarieämbetet, (utkast) opublicerad 2012

*Sockenkyrkorna – kulturarv och bebyggelsehistoria*, Riksantikvarieämbetet, 2008

*Söderåsbygden från ovan*, Bertil Hagberg, 2011, Ängelholm

*Underhållsplan för Röstånga kyrka 2009-11-13*, Wikerstål Arkitekter (2009), Helsingborg  
<http://www.fmis.raa.se/cocoon/fornsok/search.html>, Riksantikvarieämbetet Fornsök, hämtad 2015-03-30

<http://historiskakartor.lantmateriet.se/arken/s/search.html>, Lantmäteriet, hämtad 2015-03-30

<http://www.lansstyrelsen.se/skane/Sv/samhallsplanering-och-kulturmiljo/landskaps->

[vard/kulturmiljoprogram/sarskilt-vardefulla-kulturmiljoer-i-skane/svalov/Pages/Svalov.aspx](#), hämtad 2015-03-30

*Intervju med representanter från Kågeröd- Röstånga församling, möte 2015-04-11*

## Övriga uppgifter

Denna rapport, en kulturhistorisk karakteristik och bedömning av Röstånga kyrka, Rönnebergs kontrakt, har upprättats av:

Karl Johan Kember (handläggare),  
Arkitekt SAR/MSA, Certifierad sakkunnig avseende kulturvärden  
JAIS arkitekter AB, Sundstorget 3, 251 21 Helsingborg, 042-14 92 30, [www.jais.se](http://www.jais.se)

Inventeringsdatum: 2015-03-05

Färdigställd rapport: 2015-xx-xx